

Máy điều suy nghĩ về CHẤT LƯỢNG GIÁO DỤC (*)

● PGS.TS. MẠC VĂN TRANG
Hội Tâm lý - Giáo dục học Việt Nam

Khoảng 2 năm nay, dư luận xã hội, nhất là trên báo chí đã rất quan tâm đến vấn đề **chất lượng giáo dục (CLGD)**: Quốc hội chất vấn Bộ trưởng GD về CLGD; hội thảo về CLGD diễn ra ở nhiều cấp, nhiều nơi; hàng loạt bài viết đầy tâm huyết đăng khắp các báo chí... Có người còn cho rằng CLGD tụt lùi, HS ngày nay kém hơn HS những năm 1960!... Cả xã hội tưởng như phát sốt lên về CLGD! Tôi nghĩ đó là điều *đáng mừng hơn là đáng lo, vì chúng tôi dân ta rất quan tâm, lo lắng cho GD và mong muốn, đòi hỏi GD phải không ngừng tốt hơn nữa!*

Nhưng có lẽ nhiều người đã **quá lo lắng** về CLGD, đặc biệt là CLGD phổ thông. Đó là vì điểm thi vào đại học niên học 2002 - 2003 và 2003 - 2004 đã được công khai hóa và người ta thấy có đến hơn 70% thí sinh đạt điểm ở mức dưới trung bình và hàng ngàn thí sinh điểm 0! Thực chất, kỳ thi tuyển này là cốt cho thí sinh trượt, chỉ cần 9 - 10% số thí sinh đỗ vào đại học, cao đẳng còn lại phải đi vào các hướng khác. Cũng như ngày xưa, vua mở một khoa thi chỉ cốt chọn lấy vài người đỗ còn tất cả đều "trượt"!

Còn một vấn đề cũng cần lưu ý là có lẽ đến 30% số thí sinh chưa đi thi đã biết sẽ trượt, nhưng "cứ thi xem sao"! Những thí sinh "bất đắc dĩ", đi thi cầu may này, khi thấy bài trước không làm được liền bỏ luôn bài sau "cho khỏe", vì dằng nào cũng trượt và "điểm không (0) cũng chẳng làm sao"! Do vậy mới nhiều điểm không (0) đến thế! Nếu cho rằng chỉ những thí sinh đạt điểm thi trên trung bình là "có chất lượng", còn phần lớn số còn lại là "kém chất lượng" thì cả lý lẽ tình sao nỡ đánh giá như vậy?

Hơn nữa khi nói CLGD mà quá lo vì điểm số, rồi ép HS cố học cho giỏi để đi thi mấy môn đều đạt điểm cao là một quan niệm rất lệch lạc. Day thêm, học thêm triển miên, luyện thi căng thẳng làm thui chột cả tuổi thơ của trẻ em, chính là xuất phát từ quan niệm sai lệch này.

Chúng ta cần quan niệm lại chất lượng giáo dục, để giáo dục trở nên lành mạnh, bình thường như trạng thái sức khỏe của con người (Theo định nghĩa sức khỏe của WHO).

2. Quan niệm của tôi về CLGD có khác, không quá lo lắng về điểm thi vài môn. Bây giờ ta hãy chọn ra những công chức làm việc tốt nhất, những chiến sĩ lực lượng vũ trang xuất sắc nhất, những kỹ sư, bác sĩ, luật sư, nhà báo giỏi nhất, những chủ trang trại và các doanh nhân thành đạt nhất... và cả các nhà giáo ưu tú, nhà giáo nhân dân nữa, rồi cho làm mấy bài thi vào đại học xem mấy phần trăm số đó đạt điểm cao? Chắc là rất ít! Như thế không có nghĩa là những người ưu tú nhất này của xã hội "chất lượng kém", mà vì mấy môn thi kia không có giá trị nhiều lắm đối với chất lượng con người, chất lượng công việc mà xã hội đòi hỏi.

Tôi nghĩ rằng CLGD đối với mỗi con người nói chung là: **Có sức khỏe tốt, năng lực hoạt động hiệu quả và biết quan hệ, ứng xử xã hội đúng đắn.** CLGD như thế được cụ thể hóa đối với mỗi cấp học, mỗi ngành nghề, mỗi khoá học..., ví dụ:

Đối với **giáo dục mầm non** thì CLGD là các cháu được *nuôi dưỡng tốt* (không bị bệnh tật, không suy dinh dưỡng hay béo phì); được tham gia vào các *hoạt động vui chơi* một cách hồn nhiên thoải mái và có văn hóa; được *sống trong tình yêu thương* của gia đình, nhà trường, cộng đồng. Trẻ được **phát triển tự nhiên**, đó là chất lượng. Nếu trẻ không được đến lớp mẫu giáo hoặc đến lớp mà bị làm cho phát triển không bình thường, đó là "kém chất lượng". (Với quan điểm này, chưa hẳn một trường mầm non "chất lượng cao", "trọng điểm", trang bị siêu hiện đại đã có CLGD hơn một trường mầm non bình thường ở một làng quê nào đó!)

Đối với **giáo dục phổ thông**, CLGD là HS được giáo dục để có ý thức và thói quen rèn luyện, giữ gìn *sức khỏe*, phòng chống được các tệ nạn xã hội, sống lành mạnh; có *hứng thú và khả năng học tốt* một *vài môn nào đó*, *còn các môn khác trung bình là được*; các em *biết sống có trách nhiệm* đối với bản thân, gia đình và xã hội.

(*) Bài trả lời phỏng vấn VTV2, ngày 14/1/2004

Đối với GDPT điều quan trọng là tạo ra những điều kiện, cơ hội để làm "phát triển hoàn toàn những năng lực sẵn có của các em", như Bác Hồ nói; từ đó phân hóa rõ để mỗi em được hướng nghiệp vào những nghề phù hợp. Khoảng 7 - 8% HS giỏi thực sự, 15 - 20% khá, còn lại là trung bình là tốt rồi, vì sự phân hóa đó cũng phù hợp với phân luồng HS đi vào học các ngành nghề theo yêu cầu của xã hội. Cha mẹ thúc ép con em mình học ngày, học đêm triền miên, căng thẳng để "giỏi toàn diện" tất cả các môn, để "tiên tiến xuất sắc", khiến trẻ bạc nhược về tinh thần, suy yếu về thể chất; không còn thời gian vui chơi giả trí, tham gia công tác xã hội; không còn lúc nào tự chăm sóc bản thân và gia đình, chẳng quan tâm thăm hỏi được ông bà... Như vậy "xuất sắc", điểm cao tất cả các môn liệu có "chất lượng" không?

Đối với **giáo dục kỹ thuật nghề nghiệp** (cả dạy nghề và cao đẳng), CLGD là người tốt nghiệp phải có *sức khỏe bền bỉ, dẻo dai sẵn sàng làm việc, làm việc căng thẳng sau 8 - 9 giờ vẫn sẵn sàng tham gia học tập, vui chơi, sinh hoạt bình thường; có kiến thức, kỹ năng, tác phong làm việc hiệu quả đối với công việc được giao; biết thích ứng với thị trường lao động, biết hợp tác, giao tiếp ứng xử đúng đắn với đồng nghiệp, với tổ chức và xã hội.*

Đối với **giáo dục đại học**, thực ra khoảng 40 - 50% tốt nghiệp ra cũng làm công việc gần như cao đẳng kỹ thuật, nghiệp vụ, số còn lại cũng chỉ khoảng 20 - 25% trở thành các nhà chuyên môn giỏi và tiếp tục phát triển chuyên sâu. Như vậy CLGD đại học không thể nào đòi hỏi đồng đều như GDPT được mà có sự phân hóa lớn. Có sinh viên (SV) tốt nghiệp xong được làm tiến sĩ ngay và phát triển thành nhân tài; có SV ra trường chỉ đạp xích lô cả đời, nhưng anh ta tự hào mình là "cử nhân xích lô"... Một số cuộc điều tra gần đây cho thấy chỉ khoảng 30% SV thực sự say mê học tập, nghiên cứu, rèn luyện, có hứng thú và niềm tin vào sự phát triển chuyên môn nghề nghiệp của mình sau này. Chất lượng cao chính là ở nhóm 30% này, trong đó hy vọng 4 - 5% sẽ có những phát minh, sáng chế, thành tài năng... Số 70% kia cũng không nên đòi hỏi quá nhiều, vì họ học đại học với nhiều động cơ khác nhau. Có phải ai là cử nhân, thạc sĩ, tiến sĩ cũng thành tài năng trong lĩnh vực chuyên môn được đào tạo đâu! Nhưng phải có nền tảng của một số lượng khá đông SV, "may ra" trong đó mới xuất hiện những nhân tài. GS Hoàng Xuân Sinh có lần nói, ở Mỹ đại học là thượng vàng hạ cám, nhưng họ là nước đại học có chất lượng cao vì có nhiều người được giải Nobel nhất thế giới.

Nói như vậy để thấy rằng đối với số đông, CLGD không phải là mấy môn thi mà là họ được giáo dục để sống lành mạnh, làm việc, ứng xử có hiệu quả trong điều kiện xã hội lịch sử cụ thể.

Đối với **đào tạo công chức (giáo dục chức nghiệp)**, chất lượng chính là giáo dục, đào tạo ra những *công chức thạo việc, tận tâm và được nhân dân tin nhiệm*; nếu ngược lại, dù họ có học qua bao nhiêu trường lớp, có 5 - 7 văn bằng, chứng chỉ, thì vẫn là "chất lượng kém"!

Những năm qua nếu chúng ta đào tạo ra một lớp người "không có chất lượng" thì sao có được những thành tựu như ngày nay. Tất nhiên nếu chất lượng tốt hơn thì thành tựu cao hơn nữa, nhất là chất lượng đội ngũ cán bộ quản lý.

Chúng ta không hề thoả mãn, chủ quan, nhưng cũng đừng đặt ra quá nhiều kỳ vọng rồi lo lắng. Giáo dục là con đẻ của cuộc sống, CLGD đáp ứng nhu cầu của cuộc sống là tốt rồi, không nên ảo tưởng. Cũng không thể dốc thật nhiều tiền của, sức lực mà "chất lượng" lên ngay được. Một bà mẹ nông dân nghèo lại mù mắt mà nuôi, dạy được 4 người con ngoan ngoãn vào đại học cả. "Chất lượng" vô cùng! Một nhà nọ bố là quan chức, mẹ là tiến sĩ, xe hơi nhà lầu đủ cả, tiền của không thiếu, thuê ba, bốn giáo viên dạy thêm mà 2 đứa con vẫn lười học, chỉ thích ăn chơi, thế thì "chất lượng" gì!. Đưa ra ví dụ cực đoan trên muốn nói rằng: Giáo dục có những quy luật riêng của nó, có triết lý của nó, không thể tùy tiện dùng ý chí chủ quan để thúc ép nó theo những kỳ vọng huyền tưởng mà được!

Nói về CLGD theo quan điểm nêu trên, điều đáng lo nhất hiện nay là *CLGD thể chất cho người Việt Nam nói chung và trẻ em, HS, SV nói riêng*. Dù mấy năm nay, cân nặng và chiều cao của lớp trẻ đã tăng lên đáng kể, nhưng ý thức và thói quen rèn luyện cho mình một sức khỏe mạnh mẽ, bền bỉ, dẻo dai để làm việc có hiệu quả theo nhịp độ công nghiệp và lối sống hiện đại thì đa số vẫn chưa đáp ứng. Mà cải tạo có tố chất về thể lực và xây dựng nếp sống mới phải qua vài thế hệ! Còn học kiến thức, rèn luyện kỹ năng nghề nghiệp thực ra không mất nhiều thời gian lắm, nếu người học thấy thực sự cần và mong muốn, thiết tha học tập, rèn luyện.

Từ quan niệm CLGD như trên, vấn đề giải pháp nâng cao CLGD cũng cần có cách nghĩ, cách làm mới. Vấn đề này xin được trao đổi trong dịp khác. □